

מיהו ה'אדר' האמיתי?

(1) תלמוד בבלי מסכת מגילה דף ו עמוד ב - דף ז עמוד א

משנה. קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר שני. אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה, ומתנות לאביונים.

גמרא. הא לענין סדר פרשיות - זה וזה שוין. מני מתניתין? לא תנא קמא, ולא רבי אליעזר ברבי יוסי, ולא רבן שמעון בן גמליאל. דתניא: קראו את המגילה באדר הראשון ונתעברה השנה - קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון חוץ ממקרא מגילה. רבי אליעזר ברבי יוסי אומר: אין קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון. רבן שמעון בן גמליאל אומר משום רבי יוסי: אף קורין אותה באדר השני, שכל מצות שנוהגות בשני אין נוהגות בראשון. ושוין בהספד ובתענית שאסורין בזה ובוזה. - רבן שמעון בן גמליאל היינו תנא קמא! - אמר רב פפא: סדר פרשיות איכא בנייהו. דתנא קמא סבר: לכתחילה בשני, ואי עבוד בראשון - עבוד, בר ממקרא מגילה דאף על גב דקרו בראשון קרו בשני, ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר: אפילו מקרא מגילה לכתחילה בראשון. ורבן שמעון בן גמליאל סבר: אפילו סדר פרשיות, אי קרו בראשון - קרו בשני. מני? אי תנא קמא - קשיא מתנות, אי רבי אליעזר ברבי יוסי - קשיא נמי מקרא מגילה. אי רבן שמעון בן גמליאל - קשיא סדר פרשיות! - לעולם תנא קמא, ותנא מקרא מגילה והוא הדין מתנות לאביונים, דהא בהא תליא. ואי בעית אימא: לעולם רבן שמעון בן גמליאל היא, ומתניתין חסורי מיחסרא, והכי קתני: אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות, הא לענין הספד ותענית - זה וזה שוין. ואילו סדר פרשיות לא מיירי. אמר רבי חייה בר אבין אמר רבי יוחנן: הלכתא כרבן שמעון בן גמליאל שאמר משום רבי יוסי. אמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו: בכל שנה ושנה. רבי אליעזר ברבי יוסי סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לשבת - אף כאן אדר הסמוך לשבת, ורבן שמעון בן גמליאל סבר: בכל שנה ושנה, מה כל שנה ושנה אדר הסמוך לניסן - אף כאן אדר הסמוך לניסן. בשלמא רבי אליעזר ברבי יוסי - מסתבר טעמא, דאין מעבירין על המצות, אלא רבן שמעון בן גמליאל מאי טעמא? - אמר רבי טבי: טעמא דרבי שמעון בן גמליאל מסמך גאולה לגאולה עדיף. רבי אלעזר אמר: טעמא דרבן שמעון בן גמליאל מהכא, דכתיב לקים את אגרת הפרים הזאת השנית. ואיצטריך למיכתב השנית, ואיצטריך למיכתב בכל שנה ושנה, דאי מבכל שנה ושנה, הוה אמינא כי קושין, קא משמע לן: השנית. ואי אשמועינן השנית, הוה אמינא בתחילה בראשון ובשני, קא משמע לן: בכל שנה ושנה. - ורבי אליעזר ברבי יוסי, האי השנית מאי עביד ליה? - מיבעי ליה לכדרב שמואל בר יהודה, דאמר רב שמואל בר יהודה: בתחילה קבעוה בשוין, ולבסוף בכל העולם כולו.

(2) תוספות שם

ורבי אליעזר ברבי יוסי סבר אף מקרא מגילה [לכתחלה בראשון - ונראה] דדייק מדקתני משנה יתירא שכל מצות שנוהגות בשני נוהגות בראשון [דמשמע] לכתחילה ויש שנוהגין לעשות ימי משתה ושמחה בארבעה עשר ובחמשה עשר של אדר הראשון וריהטא דמתניתין נמי משמע כן מדקאמר אלא מקרא מגילה בלבד ומתנות עניים מכלל דלענין משתה ושמחה זה וזה שוין ולא נהירא דהא אמרינן בגמרא הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין מכלל דשמחה ומשתה ליכא דע"כ לא תליא הא בהא דאי תליא הא בהא לאשמעינן דמשתה ושמחה נהגו בהו וממילא נאסר בהספד דהא הימים האמורים במגילת תענית האסורים בהספד אין בהן משתה ושמחה וכן הלכה שאין צריך להחמיר לעשות משתה ושמחה באדר הראשון.

(3) ספר תשב"ץ קטן סימן קעח

וששאלת אם יש לעשות פורים ראשון באדר הראשון ולהתענות ביום שלפניו לא כי אין לעשות בו פורים כלל וכל שכן שאין צריך להתענות ביום שלפניו. והא דתנן בפרק קמא דמגילה (דף ו) אין בין אדר ראשון לאדר שני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים בלבד ומסיק תלמודא דהכי קאמר אין בין ארבעה עשר שבאדר הראשון לארבעה עשר שבאדר השני אלא מקרא וכו' הא לענין הספד ותענית זה וזה שוין. היינו אם קראו את המגילה באדר הראשון ונתנו מתנות לאביונים ושוב נמלכו ב"ד לעבר את השנה אז צריכים לחזור ולקרות ולעשות פורים באדר השני. כך הפירוש וכן מוכח בכל ההלכה. [מיהו כבר נהגו רבותינו לעשות פורים באדר ראשון בי"ד בו לענין אכילה ושתייה ולעשות סעודה גדולה. מדתנן אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים ומסיק תלמודא דהכי קאמר אין בין ארבעה עשר של אדר הראשון לארבעה עשר של אדר השני אלא מקרא מגילה ומתנות לאביונים הא לענין הספד ותענית בי"ד של אדר הראשון כמו בארבעה עשר של אדר שני. ודקדקו רבותינו שבדורות האחרונים כיון דלענין הספד ותענית זה וזה שוין א"כ יש להרבות בסעודה בארבעה עשר של אדר ראשון כמו בארבעה עשר של אדר השני. וכן היה רגיל רבינו יחיאל מפרי"ש להרבות בשמחה ובסעודה בארבעה עשר של אדר ראשון ולהזמין בני אדם עמו כדמשמע נמי לשון המשנה דאין בין וכו' מיהו סעודה גדולה א"צ לעשות. ומיהו

אין להתענות בשלשה עשר של אדר ראשון. ומה שפירש בפנים דהא דתנן אין בין אדר ראשון וכו' היינו אם קראו וכו' טעות סופר הוא כדמוכח התם בהדיא כדפרישית].

4) שולחן ערוך אורח חיים הלכות מגילה ופורים סימן תרצז

יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם, ואין אומרים מזמור יענך ה' ביום צרה, ואסור בהספד ותענית; אבל שאר דברים אין נוהגים בהם; וי"א דאף בהספד ותענית מותרים.

הגה: והמנהג כסברא הראשונה. י"א שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון (טור בשם הרי"ף) ואין נוהגין כן, מ"מ ירבה קצת בסעודה כדי לצאת ידי המחמירים; וטוב לב משתה תמיד (משלי ט"ו, ט"ו) (הגהות מיימוני בשם סמ"ק).

5) רש"י מסכת תענית דף כט עמוד א

משנכנס אדר - ימי נסים היו לישראל: פורים ופסח.

6) תוספות מסכת ראש השנה דף יט עמוד ב

אדר הסמוך לניסן לעולם חסר - תימה א"כ אמאי יוצאין על ניסן מפני הפסח ומיהו לבסוף מסקינן תיובתא ואף על פי כן אנו נוהגין כן דשמא בימיהן שהיו מקדשים על פי הראייה מסקינן דזמנין מלא זמנין חסר אבל לדידן טוב למלאות הראשון שהוא חדש העיבור שניתוסף על השנה אף על גב דאמרינן דשנה מתעברת בסופה ובירושלמי דמגילה איכא פלוגתא דקאמרינן התם עוקבא אשכח תרין איגריין בחדא כתיב ושפר באנפי ובאנפי חברוי מוסיפין על שתא תלתין יומין ובחדא כתיב ושפר באנפי ובאנפי חברוי מוסיפין על שתא ירח יומין מאן דאמר תלתין יומין אדר הראשון תוספת מ"ד ירח יומין אדר השני תוספת ולבסוף דחו לה דקסבר רצו שלשים רצו ירח.

7) תלמוד בבלי מסכת נדרים דף סג עמוד א - עמוד ב

מתני'. קונם יין שאיני טועם לשנה, נתעברה השנה - אסור בה ובעיבורה; עד ראש אדר - עד ראש אדר הראשון, עד סוף אדר - עד סוף אדר הראשון.

גמ'. אלמא סתמא דאדר דקאמר - ראשון הוא; לימא, מתני' רבי יהודה היא! דתניא: אדר הראשון - כותב אדר הראשון, אדר שני - כותב אדר סתם, דברי ר"מ; ר' יהודה אומר: אדר הראשון - כותב סתם, אדר שני - כותב תינין! אמר אביי: אפילו תימא ר"מ, הא דידע דמעברא שתא, הא דלא ידע; והתניא: עד ר"ח אדר - עד ר"ח אדר הראשון, אם היתה שנה מעוברת - עד ר"ח אדר השני; מכלל דרישא לאו במעוברת עסקינן, שמע מינה: הא דפשיטא ליה דמעברא שתא, הא דלא ידע.

8) שולחן ערוך אורח חיים הלכות תענית סימן תקסח

סעיף ז

כשאירע יום שמת אביו או אמו באדר, והשנה מעוברת, יתענה באדר ב'.

הגה: ויש אומרים דיתענה בראשון (מהרי"ל ומהר"י מינץ), אם לא שמת בשנת העיבו באדר שני דאז נוהגים להתענות בשני (ת"ה סימן רצ"ה /רצ"ד/); וכן המנהג להתענות בראשון, מיהו יש מחמירין להתענות בשניהם (פסקי מהר"י בשם מהר"י מולין).

9) שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נה סעיף י

אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג.

הגה: ומי שנולד באדר ונעשה בר מצוה בשנת העיבור, אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני (תשובת מהר"י מינץ סי' ט"ו/ט"ו).